

Olomoucké diecézní synody 16. století a přijetí dekretů Tridentského koncilu*

Tomáš Parma

1. OLMOUCKÉ DIECÉZNÍ SYNODY PŘED TRIDENTSKÝM KONCILEM

Výzva papeže Františka k zahájení synodálního procesu v celé katolické církvi je příležitostí k pohledu do historie olomouckých diecézních synod, byť perspektiva současného synodálního procesu je poměrně odlišná. I když v tomto článku půjde především o popis a zhodnocení poslední synody olomoucké diecéze před jejím povýšením na arcidiecézi, která se konala v roce 1591, na úvod je zapotřebí alespoň stručně shrnout středověký vývoj.¹

Synodalita² byla ve středověké olomoucké církvi hojně rozvinutým fenoménem, zvláště poté, co se IV. lateránský koncil v roce 1215 usnesl, že diecézní synody mají být konány každoročně. Kromě diecézních synod se olomoucké diecéze ve středověku týkaly i synody provinční (do roku 1344 moravské provincie, následně provincie pražské) a synody papežských legátů. I když diecézní synody v Olomouci možná slavil již biskup Jindřich Zdík v první polovině 12. století, spolehlivě první doloženou synodou je synoda biskupa Konráda z Friedberku, konaná roku 1243 v Pustiměřci. Pak se v olomoucké diecézi konaly synody celkem často ve 13. století (v době episkopátu Brunona ze Schauenburku zřejmě

---

* Příprava a vydání tohoto článku byly podpořeny Interní grantovou agenturou Univerzity Palackého v Olomouci v rámci projektu IGA_CMTF_2021_004 „Setkávat se, komunikovat a jednat“, které tímto autor děkuje za laskavou podporu. Studie také částečně vychází z mé nepublikované disertační práce, která byla pod názvem *Sociálně-právní aspekty života katolické církve na Moravě 16. a 17. století* obhájena v roce 2019 na CMTF UP, a je vydáním jedné z jejích částí.

1 Pro středověké období je nutno zmínit především podrobnou monografii Pavel KRAFL, *Synody a statuta olomoucké diecéze období středověku*, Praha: AV ČR, 2014², která představuje završení dlouholetého výzkumu tohoto autora i jeho dílčích studií. Tato práce je zdrojem informací obsažených v následujícím úvodním odstavci, a pro podrobnější popis odkazují právě na ni.

2 K teologickému pojmů rozboru synodality srov. zejm. Miloš RABAN, *Sněm české katolické církve. Obnova synodality*, Praha: Vyšehrad, 2000, zejm. s. 18–109.

každoročně), následně ve 14. století (1311–1316, 1318, 1349, 1380) a ve století 15. (1413, 1431, 1461 a 1498). V průběhu celého 16. století se před skončením tridentského koncilu žádná synoda nekonala.

2. RECEPCE TRIDENTSKÉHO KONCILU A SYNODALITA

Výraznou změnu pro pojetí provinčních a diecézních synod přináší Tridentský koncil, který obecně představoval „radikální inovaci vzhledem k disciplíně středověké církve, ale především vzhledem k základům právního systému a k procesu formování práva a církevní disciplíny“.³ Potridentské období je dobou proměny ve vztahu k místním synodám, které původně byly projevem samostatnosti partikulárních církví a byly mnohdy i zdrojem pro papežskou legislativu.⁴ Koncil na svém 24. zasedání, tedy již v závěru své činnosti, stanovil, že se provinční synody mají konat jednou za tři roky, „za účelem zlepšení mravů, nápravy přestupků, urovnání sporů i z jiných důvodů povolených svatými kánony“ a že diecézní synody mají být konány každoročně.⁵ Po skončení Tridentina nastává relativně krátké období, kdy se partikulární synody slaví často, období spojené s velkými reformními postavami, mezi nimiž vyniká sv. Karel Boromejský (1538–1584). Arcibiskup milánský byl příkladem biskupské horlivosti a během svého devatenáctiletého episkopátu slavil jedenáct diecézních synod a šest synod provinčních, které se staly v katolickém světě normami. V roce 1582 vyšlo souborné vydání všech dekretů boromejských synod, *Acta ecclesiae Mediolanensis*, jehož další vy-

³ Paolo PRODI, „Note sulla genesi del diritto nella Chiesa post-tridentina,“ in *Legge e Vangelo. Discussione su una legge fondamentale per la Chiesa*, ed. Giuseppe Alberigo, Brescia: Paideia, 1972, s. 191–218: 191–192; srv. Jiří KAŠNÝ, „Tridentský koncil a kanonické právo,“ *Studia theologica* 10, č. 2 (2008): 50–59.

⁴ Srov. Carlo FANTAPPIÈ, *Storia del diritto canonico e delle istituzioni della Chiesa*, Bologna: il Mulino, 2011, s. 176–177; stručný přehled právních dějin diecézních synodů podává mj. Jeanne-Marie TUFFÉRY-ANDRIEU, „Un aspect du pouvoir législatif de l'évêque: le synode diocésain, du concile de Trente au Code de 1917,“ *Revue de droit canonique* 55, č. 2 (2005): 355–376. Srov. také Gabriel LE BRAS, „Dialectique de l'universel et du particulier dans le droit canon,“ *Annali di storia del diritto* 1 (1957): 77–84.

⁵ CONC. TRID., Sess. XXIV, Decr. de ref., can. 2; *Conciliorum oecumenicorum decreta. Edizione bilingue* (dále jen: COED), ed. Alberigo Giuseppe – Dossetti Giuseppe L. – Joannou Perikles-P. – Leonardi Claudio – Prodi Paolo, Bologna: Edizioni Dehoniane Bologna, 2002, 761; čes. překlad Ignác Antonín HRDINA, *Dokumenty Tridentského koncilu. Latinský text a překlad do češtiny*, Praha: Krystal OP, 2015, s. 217–218.

dání (zejména skvělé vydání z roku 1599) se rozšířilo v katolickém světě a bylo velmi důkladně studováno. Více než sedm set stran velkého formátu, poznamenaných silnou osobností svatého Karla, vykreslilo model diecéze reformované podle tridentského koncilu do posledního detailu. Již v roce 1577 vydal navíc tento milánský arcibiskup známé *Instructiones Fabricae et Suppellectilis Ecclesiasticae*, dílo o stavbě a vybavení kostelů vytvořené na základě milánských synodních předpisů, které ovlivnilo podobu katolických kostelů v mnoha ohledech až dodnes.⁶ Reformní biskupové ovšem své synody slavili horlivě jen několik desetiletí po skončení tridentského koncilu, pak v takřka všech oblastech křesťanstva jejich konání začalo být čím dále tím řidší.⁷ Mělo to hned dva zásadní důvody: na jedné straně stojí vliv papežského Říma, který chce usnesení synod kontrolovat a schvalovat, na straně druhé vliv absolutistických států, snažících se klást podmínky a překážky nezávislému církevnímu rozhodování, aby nebyla narušována jeho vlastní stále více se absolutizující moc.

Již bezprostředně po skončení koncilu papež Pius IV. potvrdil nejprve ústně v lednu 1564 a později i listinnou formou⁸ všechny koncilní dekrety, ale zároveň nastolil monopol v interpretaci koncilních usnesení, monopol striktně vyhrazený papežství. Byla proto zřízena zvláštní a stálá kardinálská kongregace, *Sacra Congregatio pro executione decretorum concilii Tridentini*, krátce nazývaná Kongregace Koncilu, která byla jediným autentickým interpretem a komentátorem koncilních dekretů.⁹ Kuriální

⁶ Ke Karlu Boromejskému srov. např. Paolo PAGLIUGHI, *Carlo Borromeo: i destini di una famiglia nelle lettere del grande santo lombardo*, Milano: Mondadori, 2006.

⁷ Silvino DA NARDO, *Sinodi diocesani italiani. Catalogo bibliografico degli atti a stampa 1534–1878*, Città del Vaticano: BAV, 1960; Jacobus Theodorus SAWICKI, *Bibliographia synodorum particularium*, Città del Vaticano: S. Congregatio de seminariis et studiorum universitatibus, 1967; Pietro CAIAZZA, *Tra Stato e Papato. Concili provinciali post-tridentini (1564–1648)*, Roma: Herder, 1992; Pietro CAIAZZA, „La prassi sinodale nel Seicento: un „bucò nero“?“, *Ricerche di storia sociale e religiosa* 26 (1997): 61–109; Carlo PIOPPI, „I concili provinciali della chiesa cattolica di rito latino dal 1648 al 1914: uno sguardo d’insieme“, *Annales theologici* 20 (2006): 393–405.

⁸ Prus IV., bula *Benedictus Deus et Pater*, Řím 26. I. 1564 (ve skutečnosti zveřejněná až 30. VI. 1564) – ed. *Concilii Tridentini actorum pars sexta, complectens acta post sessionem sextam (22.) usque ad finem concilii (17 sept. 1562–4 dec. 1563)*, ed. Stephanus Ehses, Friburgi Brisgoviae: Herder, 1965², s. 1152–1156. Český překlad HRDINA, *Dokumenty*, s. 295–300.

⁹ Ke Kongregaci Koncilu srov. Sebastianus TROMP, „De manuscriptis acta et declarationes antiquas S. Congregationis Conc. Trid. Continentibus“, *Gregorianum* 38 (1957): 481–502, 39 (1958): 93–129; *La Sacra Congregazione del Concilio. Quarto centenario dalla fondazione (1564–1964). Studi e ricerche*, Città del Vaticano, 1964; celé číslo časopisu

reforma Sixta V. z roku 1588¹⁰ znamenala mj. rozšíření kompetencí této kongregace. Papež si vyhradil interpretaci dogmatických dekretů koncilu, reformní dekreta interpretovala kongregace po konzultaci s papežem. Přísnějšímu dozoru byly podřízeny i provinční a diecézní synody: jejich závěry byly kongregaci zasílány, jí kontrolovány a potvrzovány. Kontrola již dříve zavedené povinnosti pravidelné biskupské návštěvy *ad limina*¹¹ byla koncilové kongregaci podřízena také. Papežství se především obávalo, aby se provinční koncily nestaly nástroji autonomie regionálních církví, ovšem jeho přístup byl diferencovaný: zatímco v Evropě byly synody spíše potlačovány, mimo starý kontinent se synody konaly daleko častěji a měly větší dopad.¹²

Kongregace Koncilu ovšem progresivně získala kontrolu i nad samotným konáním synod: kardinál Giovanni Battista de Luca (1614–1683),¹³ jeden z největších kanonistů druhé poloviny 17. století, již mluví o tom, že ke konání provinčního synodu metropolita musí mít souhlas kongregace, který je udělován až po dlouhém a pečlivém zkoumání situace. Také o diecézním synodu mluví jako o něčem, co by se nemělo odehrávat tak často, jak předepisuje koncil:

Ohledně diecézního synodu, obvykle se velmi zřídka přijímá zachovávání tohoto [koncilního] dekretu ohledně času, že by měl být slaven každoročně, neboť tato četnost, zdá se, způsobuje spíše nadbytečné obtíže a další neshody nejenom biskupům, ale i těm, kdo jsou jim poddáni.¹⁴

Apollinaris 37 (1964); Pietro CAIAZZA, „L'archivio della Sacra Congr. del Concilio (Primi appunti per il problema di riordinamento),“ *Ricerche di Storia Sociale e Religiosa* 42 (1992): 7–24.

¹⁰ Pro základní popis sixtinské reformy srov. Niccolò DEL RE, *La Curia Romana. Lineamenti storico-giuridici*, Città del Vaticano: LEV, 1998⁴, s. 27–38. Základním dokumentem je bula SIXTA V. *Immensa aeterni Dei*, Řím 22. I. 1588, ed. *Bullarium diplomatum et privilegiorum Sanctorum Romanorum Pontificum. Taurinensis editio*, VIII, Augustae Taurinorum, 1863, 985–999 a N. DEL RE, *La Curia Romana*, s. 497–512.

¹¹ SIXTUS V., *Romanus Pontifex beatissimi*, 20. 12. 1585, ed. *Bullarium*, VIII, s. 641–645.

¹² FANTAPPIÈ, *Storia del diritto*, s. 184.

¹³ Pro základní přehled srov. Aldo MAZZACANE, heslo „De Luca Giovanni Battista,“ in: ISTITUTO DELLA ENCICLOPEDIA ITALIANA, *Dizionario biografico degli Italiani*, 38, Roma: Treccani, 1990.

¹⁴ „Quovero ad synodum dioecesanam, pariter usus parum recepit huius decreti observantiam circa tempus, ut scilicet singulis annis celebrari deberet, cum ista frequentia, nedum episcoporum, sed etiam subditorum, superfluum incommoditatem, aliaque inconvenientia potius producere videatur [...].“ – Johannes Baptista DE LUCA, *Theatrum veritatis et iustitiae, XIV pars quinta. Adnotationes practicae ad sacrum concilium Tridentinum I.*, Venetiis, 1698, s. 54; cit. podle PRODI, *Note sulla genesi*, s. 211–212.

Také slavné dílo Prospera Lambertiniho (pozdějšího papeže Benedikta XIV.) *De synodo dioecessana* z roku 1767 je spíše traktátem o správě diecéze, k němuž jsou přidány seznamy zakázaných témat a změn v diecézi, které se na synodech nesmějí provádět.

Překážky konání provinčních a diecézních synod ovšem nekladlo pouze papežství: výrazně se proti nim stavěl i panovník a jeho stavy. Vyplývalo to z problematičnosti přijetí samotného Tridentina jako celku. Dekrety koncilu totiž měly být podle schvalovací buly Pia IV. přijaty křesťanskými knížaty jako světský zákon.¹⁵ V praxi k tomu ovšem docházelo pouze výjimečně,¹⁶ a bylo tomu tak i v případě Svaté říše římské národa německého, kde by přijetí koncilních dekretů jakožto světského zákona mohlo vést i k náboženské válce.¹⁷ I ve Svaté říši římské se tak usnesení Tridentina stala vnitřní normou katolické církve, nikoli obecně přijatým zákonem pro veškeré křesťanstvo. To mělo vliv i na přijetí koncilních dekretů v českých zemích pod vládou Habsburků. Jasně je to patrné i v případě tridentského předpisu o provinčních synodách, z nichž první se měla odehrát do roka od ukončení koncilu a měla při-

¹⁵ „Ipsium vero carissimum filium nostrum Imperatorem electum ceterosque reges, res publicas ac principes Christianos monemus et per viscera misericordiae Domini Nostri Jesu Christi obtestamur, ut qua pietate concilio per oratores suos affuerunt, eadem pietate ac pari studio, divini honoris et populorum suorum salutis causa, pro Sedis quoque Apostolicae et sacrae synodi reverentia, ad eiusdem concilii exsequenda et observanda decreta praelatis, cum opus fuerit, auxilio et favore suo adsint, neque adversantes sanae ac salutari concilii doctrinae opiniones a populis ditionis suae recipi permittant sed eas penitus interdiciant.“ – Pius IV., bula *Benedictus Deus et Pater*, cit. výše. Srov. Stephan EHSES, „Der Schlußakt des Konzils von Trient,“ *Die Görres-Gesellschaft im Jahre 1914: Jahresbericht und Abhandlungen* 3 (1914): 43–53; pro recepci Giuseppe ALBERIGO, „La ‚réception‘ du Concile de Trente par l’Église catholique romaine,“ *Irénikon* 58 (1985): 311–337.

¹⁶ Ve skutečnosti byl takto koncil přijat vlastně pouze ve státech Apeninského poloostrova, v Polsku a v Portugalsku. Ve všech ostatních evropských státech takového přijetí koncilu představovalo problém. Srov. Ignasi FERNÁNDEZ TERRICABRAS, „The Catholic Reformation and the Power of the King: Implementation of the Decrees of the Council of Trent in the Absolute Monarchies,“ in *The Council of Trent*, s. 221–253, DOI: 10.13109/9783666551086.221.

¹⁷ K problematice recepcí v Říši srov. zejm. Martin HECKEL, „Die katholische Konfessionalisierung im Spiegel des Reichskirchenrechtes,“ in *Die Katholische Konfessionalisierung*, ed. Wolfgang Reinhard – Heinz Schilling, Münster: Gütersloher, 1995, s. 184–227; Konrad REGEN, „Impero e Concilio (1521–1566),“ in *Il Concilio di Trento e il moderno*, ed. Paolo Prodi – Wolfgang Reinhard, Bologna: Mulino, 1996, s. 55–99.

jmout „všechno co tímto svatým sněmem bylo definováno a ustanoveno, v celku i jednotlivě“.¹⁸

3. PROBLEMATICKÁ SYNODA BISKUPA PRUSINOVSKÉHO V ROCE 1568

Nový pražský arcibiskup Antonín Brus z Mohelnice, který si (marně) nárokoval i metropolitní práva nad Olomoucí, se rozhodl svolat provinční synodu, jak to vyjádřil ve svých reformačních člancích z roku 1564.¹⁹ Rozhodná opozice nekatolických stavů i císaře Maxmiliána II. však konání synody zabránila. V Praze se podařilo svolat diecézní synodu až v roce 1605.²⁰ O to zajímavější je skutečnost, že uskutečnit diecézní synodu se podařilo v Olomouci, i když ne bez problémů. K samotnému koncilu se v době jeho konání olomoučtí biskupové stavěli dosti rezervovaně: Jan Dubravius se z účasti na koncilu omluvil, zatímco jeho nástupce Marek Khuen se nechal na koncilu zastupovat prokurátorem, jímž byl kanovník Nicolas Kromer.²¹

Až energický a mladý biskup Vilém Prusinovský z Víckova (1534–1572),²² který nastoupil na biskupský stolec v Olomouci roku 1565,

¹⁸ CONC. TRID., Sess. XXV, Decr. de ref. gen., cap. 2 (COED 785); čes. HRDINA, *Dokumenty*, s. 262–263.

¹⁹ „Reformations-Artikeln des Erzbischof's von Prag Anton Brus aus dem Jahre 1564,“ ed. Beda Dudík, *Archiv für österreichische Geschichte* 46 (1871): 215–234; Antonín PODLAHA, „Reformační artikule arcibiskupa Brusa z Mohelnice, dané kněžstvu diecese Pražské r. 1564,“ *Časopis katolického duchovenstva* 47 (1906): 64–67, 136–138, 206–209, 289–292. Přístupné též online: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=1766> (cit. 5. 4. 2011). K tomu i Klement BOROVÝ, *Antonín Brus z Mohelnice, arcibiskup pražský*, Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1873, s. 83–89. Pro diecézní synody a srovnání se sousedními Uhrami, srov. Péter TUSOR, „Synoden in Ungarn in der frühen Neuzeit,“ in *Begegnung der Kirche in Ost und West im Spiegel der synodalen Strukturen. Festschrift für Petar Vrankić zum 70. Geburtstag*, ed. Johannes Grehe – Gregor Wurst – Zvezdan Strika – Hermann Fischer, Sankt Ottilien: EOS, 2017, s. 331–353.

²⁰ Srov. František VACEK, „Diecézní synoda pražská z r. 1605. Život církevní v Čechách s počátku sedmáctého století,“ *Sborník historického kroužku* 5 (1896): 25–45.

²¹ Srov. zejm. Joannes Aloysius KUBÍČEK, *Promulgatio sacrosancti Concilii Tridentini in Moravia, Olomucii: sumptibus propriis*, 1887, s. 8–17.

²² Pro postavu Viléma Prusinovského musíme nutně odkázat na obsáhlou studii Vladimír Antonín MACOUREK, „Počátky katolické restaurace na Moravě za biskupa Prusinovského (1565–1572),“ *Sborník historického kroužku* 28 (1927): 42–48, 96–102; 29 (1928): 69–73, 122–128; 30 (1929): 59–61, 113–121; 31 (1930): 27–33, 102–109, 175–183; 32 (1931): 8–13, 79–86, 196–201, 264–268; 33 (1932): 19–28, 83–87, 133–138, 199–202; 34 (1933): 28–32, 73–83.

přinesl v pojmání biskupského úřadu v duchu rozhodné rekatolizace změnu, která znamenala i první pokus o přijetí Tridentina na Moravě.²³ Jednou z jeho snah se krátce po jeho zvolení stalo i svolání diecézní synody, a to v okamžiku, kdy bylo jasné, že konciliantní politika pražského arcibiskupa Brusa zřejmě nepovede ke svolání synody provinční.²⁴ V souvislosti s přijetím usnesení koncilu se biskup Prusinovský rozhodl k naprosto samostatné aktivitě, kdy bez předběžné konzultace panovníka i pražského arcibiskupa rozhodl o svolání diecézního synodu pouze podle předpisů koncilních dekretů. Teoreticky měl na tento postup právo, z hlediska čistě církevní legislativy bylo svolání synody dokonce jeho povinností. Ve středoevropském prostoru ovšem jeho „akce na vlastní pěst hrozila“ nezdarem. Prusinovského zvací list na synodu je datován někdy před 13. březnem 1568.²⁵ Veškerý klérus v něm byl vyzván, aby se pod pohrůžkou církevních trestů dne 9. května 1568 dostavil osobně do olomoucké katedrály ke konání synody, která podle této listiny měla být určena k poznání pravé víry a obnově diecéze, církevní disciplíny, reformě života a odstranění nedostatků v pastorační péči, nenalezneme zde však zmínku o podstatném důvodu svolání synody, jímž bylo přijetí závěrů tridentského koncilu.

O samotné synodě, která se odehrála ve dnech 10.–12. května 1568, jsme poměrně dobře informováni: máme početné soudobé jezuitské záznamy,²⁶ zachovaly se zprávy bratra Nikodéma (který byl špehem Jednoty na synodě), ale i písemné líčení utrakvistického děkana Matěje

²³ Tématu recepci Tridentského koncilu jsem se v poněkud jiném kontextu věnoval také ve své studii: Tomáš PARMA, „La lente réception du Concile de Trente en Moravie,” in *The Council of Trent: Reform and Controversy in Europe and Beyond (1545–1700)*, 2. *Between Bishops and Princes*, ed. Wim François – Violet Soen, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2018, s. 131–152, DOI: 10.13109/9783666551086.131

²⁴ Pro Prusinovského synodu, srov. závěrečné části dlouhého Macourkova „seriálu“, konkrétně z let 1932 a 1933. Macourek čerpá z Bratrského archivu, zejména ze zprávy pocházející z okolí Jana Blahoslava, biskupových kopií, ale i z pramenů jezuitských (Schmidl), důkladně reprodukováných u Kroesse, i z literatury, z níž je nutno jmenovat především *Statuten der Diocese Olmütz vom Jahre 1568*, ed. Beda Dudík, Brunn, 1870. Proto pouze stručně sumarizují Macourkův výklad.

²⁵ Svolávací list neboli indikce synodu, březen 1568, *Statuten*, s. 13–17. Datace konvokačního listu obsahuje pouze zmínku o měsíci březnu (Macourek interpretuje špatně slova „Anno nativitatis domini 1568, die vero mensis Martii, indictione undecima“ a datuje listinu k 11. III.), již 13. III. 1568 však kroměřížský děkan Jakub Passer oznamuje kněžím svého děkanátu biskupovu vůli ohledně synodu (*Statuten*, s. 87–88).

²⁶ Průběh synody líčí jezuitský autor Joannes SCHMIDL, *Historiae Societatis Iesu Provinciae Bohemiae Pars I. Ab Anno Christi 1555 ad Annum 1592*, Pragae 1747, s. 261–264; nově-

Brodského (Brodena), který byl přímým účastníkem synodálního dění, a konečně i samotná synodální statuta, vydaná v roce 1870 Bedou Dudíkem.²⁷ Především je třeba si uvědomit, že biskup Prusinovský z ohledu na stavy i císaře upustil od slavnostní promulgace a formálního složení tridentského vyznání víry během konání synody. Samotné synodální články však materiálně obsahovaly obsah tridentských dekretů a odkazovaly na ně. Koncilní usnesení tedy byla fakticky přijata jakožto součást diecézní legislativy, ale koncil jako takový nebyl slavnostně promulgován ani pro církevní oblast.

Synodální statuta nebyla vydána tiskem ani za života biskupa Prusinovského, ani později. Biskup Stanislav Pavlovský v létě 1584 sice zřídil komisi pro revizi těchto statut, aby mohla být v diecézi zavedena,²⁸ ale k jejich vytištění nakonec nedošlo. Dochovaný text nám možná napoví proč: jeho povaha je velmi narativní či spíše homiletická, na synodě samotné fakticky nedošlo k právně závaznému přijetí dekretů Tridentského koncilu, obsahuje jen velmi málo závazných ustanovení. Synodální statuta z roku 1591 se o nich vůbec nezmiňují, a naopak tvrdí, že synod z roku 1591 je první, myšleno zřejmě po ukončení Tridentského koncilu. K „vymazání“ paměti na synodu z roku 1568 tedy zřejmě došlo ještě v 16. století a je otázkou, do jaké míry se jedná o vědomé rozhodnutí biskupa Pavlovského a jeho okolí, a do jaké míry bylo dáno církevně-politickou situací na sklonku 16. století. Prozatím ovšem neznáme žádné prameny, které by nám tuto otázku pomohly vyřešit, otevřená zůstává také otázka, jak dalece byla synoda vnímána jako skutečná. Při uvažování o této synodě se můžeme ptát, zda Pavlovský nevyužil připravených textů pro vydání svého synodálního dokumentu, ale již zbežný pohled na strukturu synodálních ustanovení z roku 1568 a 1591, i jejich pečlivější pročtení ukazuje, že textové přejímky a shody jsou minimální.

---

ji Alois KROESS, *Geschichte der Böhmischen Provinz der Gesellschaft Jesu I.*, Wien, 1910, s. 321–329.

²⁷ Všechny tyto prameny přesvědčivě zpracoval již Macůrek, takže se na jeho podrobné líčení opět můžeme odvolat. Dudíkova edice není prosta některých chyb a omylů; jejím hlavním nedostatkem je absence odkazů na ustanovení Tridentina event. přímých citací koncilních dokumentů, neodkazuje ani na citace z Písma sv. a církevních otců, což výrazně snižuje její cenu a zároveň by mělo být důvodem přepracované nové edice.

²⁸ Srov. *Statuten*, s. 11. Materiál je uložen v Zemském archivu v Opavě, pracoviště Olomouc, fond Arcibiskupství Olomouc 1144–1980, kart. 218, inv. č. 652, f. 270r–286v (*Censura synodi Prusinovskianae a 1584 ab episcopo St. Pavlovský procurata*).

Jen tři rukopisy (z nich pouze jeden úplný) nám zachovaly text synodálních statut. Na synodu se pak zapomnělo: Fasseau²⁹ její materiály ani samotnou existenci neznal, přes zprávy u Schmidla o ní pochyboval i Gregor Wolny.³⁰ Až práce rajhradského polyhistora Bedy Dudíka synodu znovu uvedla do dějin, a poprvé také editovala texty synodálních statut. Je otázkou, nakolik je text těchto statut hodnověrný, totiž nakolik by byl přepracován (doplněn) biskupem a jeho spolupracovníky, kdyby mělo dojít k jeho vydání. Dudík tedy uvedl synodu z roku 1568 i její usnesení v život (byť pouze v oblasti historiografie), a zvláště patrné je to poté, co badatel prohlédne stav zachování rukopisů, s nimiž pracoval.

Synoda z roku 1568 tedy vlastně neměla žádný závazný dopad na život olomoucké církve: její statuta nebyla vydána, ani schválena Kongregací Koncilu, a upadla naprosto v zapomnění. Synoda tak především zůstává svědectvím o reformním myšlení biskupa Viléma Prusinovského a jeho spolupracovníků, ukazuje na snahu po reformě, která spolu se založením olomoucké jezuitské koleje a vysokého učení náleží k největším úspěchům episkopátu Prusinovského, jehož mladý život byl zřejmě ukončen násilně. Jedná se asi o prvního z řady olomouckých biskupů, otrávených kanovníkem a později kapitulním děkanem Janem Filiponem Dambrowskim. Prusinovský zemřel ve věku 38 let dne 16. července 1572 a byl pochován v kostele u jím fundované jezuitské koleje, kde se jeho náhrobek i po velké přestavbě (či spíše novostavbě) kostela na počátku 18. století nachází dodnes.³¹

4. SVOLÁNÍ SYNODY ROKU 1591

Episkopáty biskupů Jana XVII. Grodeckého (1572–1574), Tomáše Albína z Helfenburku (1574–1575) a Jana XVIII. Mezouna (1576–1578) byly relativně krátké, protože stejně jako biskup Prusinovský byli i tito biskupové otráveni kapitulním děkanem Dambrowskim, jenž po biskupském stolci

---

²⁹ Arsenius Theodor FASSEAU, *Collectio Synodorum et statutorum almae dioecesis Olomucae*, Rezii: Ch. J. Hueth, 1766.

³⁰ Gregor WOLNY, *Kirchliche Topographie von Mähren meist nach Urkunden und Handschriften*, Abth. I. Olmüzer Ärzdiöcese, Band 1, Brünn: Selbstverlag des Verfassers, 1855, s. 71.

³¹ K náhrobku, srov. Miloslav POJSL, *Olomoučtí biskupové a arcibiskupové a jejich pohřební místa*, Uherské Hradiště: Historická společnost Starý Velehrad, 2013, s. 175–180.

toužil sám.³² Až volba biskupa Stanislava Pavlovského z Pavlovic,³³ která proběhla dne 11. června 1579, přinesla změnu: „biskupotravec“ Philipon byl zajat, uvězněn na biskupském hradě Hukvaldy a odsouzen ke smrti stětím. Pavlovský tak mohl být olomouckým biskupem poměrně dlouho, až do své smrti v roce 1598. Jeho episkopát představuje významný mezník pro vývoj moravského katolicismu, který se definitivně přiklání k římskému reformnímu katolickému proudu a pevně se opírá o některý významné moravské aristokraty katolického vyznání³⁴ i o politický a majetkový význam samotného biskupství. Biskup Pavlovský, odchovanec římského Germanika, se evidentně snažil i o završení synodálního procesu v Olomouci, které pro něj představovalo přijetí dokumentů tridentského sněmu.

Přípravou na diecézní synodu, nebo spíše na vydání synodálních statut Prusinovského zřejmě měla být generální vizitace diecéze, která byla vykonána v letech 1582–1583 za vedení oficiála Pavla Grünwalda (†1590), kanovníka olomoucké kapituly Petra Illicina (†1590) a jezuitu Václava Šturma (1533–1601).³⁵ Vizitace zřejmě proběhla, ale komise jmenovaná biskupem Stanislavem II. Pavlovským roku 1584 texty Prusinov-

³² Srov. Antonín BREITENBACH, „Kandidatura kardinála Ondřeje Rakouského na biskupství olomoucké,“ *Časopis Matice moravské* 32 (1908): 43–64; Antonín BREITENBACH, „Příspěvek k dějinám reformace moravského kléru za biskupa Stanislava Pavlovského. Aféra Philiponova,“ *Časopis Matice moravské* 31 (1907): 152–176, 444–445; Mojmír ŠVÁBENSKÝ, „Paleografický problém. Edice závěti olomouckého děkana Jana Dambrowského, biskupotravce, z r. 1581,“ in *140 let Státního oblastního archivu v Brně: sborník statí*, ed. Milada Wurmová – Milada Musilová – Ivan Štarha, Praha: Tisková, ediční a propagační služba MV, 1979, s. 157–172.

³³ Pavlovský byl v nedávné době studován hned několika historiky: výčet prací především Jaroslava Pánka, Ondřeje Jakubce a Jana Štěpána by byl dlouhý. Proto odkazují na katalog výstavy z roku 2009, kde lze nalézt podrobný bibliografický přehled: *Stanislav Pavlovský z Pavlovic (1579–1598). Biskup a mecenáš umírajícího věku*, ed. Ondřej Jakubec, Olomouc: Muzeum umění Olomouc – Arcidiecézní muzeum Kroměříž, 2009. K němu je zapotřebí dodat především monografii Jan ŠTĚPÁN, *Dvůr olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského z Pavlovic v letech 1579–1598*, Olomouc: R. Kašparová – DANAL, 2009. K jednotlivostem srov. např. Jana JANIŠOVÁ, „Privilegium Rudolfa II. pro olomoucké biskupství z roku 1590: právní argumentace biskupa Stanislava Pavlovského,“ *Folia Historica Bohemica* 27 (2012), č. 1, s. 41–69.

³⁴ Srov. Jaroslav PÁNEK, „Olomoucký biskup Stanislav Pavlovský a česká šlechta,“ in *Výroční zpráva Okresního archivu Olomouc* 1989, s. 35–58; Jaroslav PÁNEK, „Biskup a kancléř (Stanislav Pavlovský a Vratislav z Pernštejna 1579–1582 a jejich úloha v počátcích rekatolizace Moravy),“ *Časopis Matice moravské* 103 (1994): 35–47.

³⁵ Ondřej JAKUBEC, *Kulturní prostředí a mecenáš olomouckých biskupů potridentské doby*, Olomouc: UP, 2003, s. 62, cituje *Modus visitandi ecclesias quo visitationes a r.mo Olomucensi*

ského synodu k vydání nakonec nepřipravila. Zřejmě bylo rozhodnuto, že bude lépe uspořádat novou synodu, která by dokumenty tridentského koncilu přijala i formálně. Příprava synodu chvíli trvala, sešel se až na konci roku 1591, a o jeho průběhu jsme informováni díky tisku synodních akt, který jej popisuje velmi podrobně.³⁶ Navíc o synodu pojednává ve svém *Zrcadle* Bartoloměj Paprocký,³⁷ který nejprve stručně komentuje většinu ze sněmovních artikulů³⁸ a následně pojednává o účastnících synodu, tedy o jednotlivých prelátech, kteří se sněmu zúčastnili, o jejich úřadech a řadách jejich držitelů.³⁹

Biskup Stanislav svolal diecézní synodu konvokačním listem datovaným z Kroměříže 13. října 1591, jímž zval veškerý klérus v diecézi, aby se dostavil na synodu, „jž máme tolik zapotřebí, a i když se jí naše mysl stále tak mocně zaobírá, spousta pohrom našich dob a nutnost podpory obecného dobra, jak je všem zjevné, překážela našim záměrům v této oblasti.“⁴⁰ Za cíle synodu stanovil konvokační list reformování církevní disciplíny a šíření katolického náboženství v diecézi, termín začátku

---

deputati uti debent z 16. IX. 1582 – Moravský zemský archiv v Brně, fond G 83 Matice moravská, Kop. patentů 1579–1591, fol. 129–135.

³⁶ *Acta et constitutiones synodi Olomucensis anno Domini MDLXXXI die XII. Novembris habitae et celebratae*, Olomucii: Apud Haeredes Friderici Milichtalleri, 1592. Text vydal podle tohoto starého tisku FASSEAU, *Collectio*, s. 62–119. Je zajímavé, že literatura se průběhu tohoto synodu příliš nevěnovala. Podrobněji o něm pojednal Matěj PROCHÁZKA, *Stručný životopis Stanislava II. Pavlovského, knížete biskupa Olomouckého. Výňatek z „Hlasu“*, Brno, 1861, s. 103–120. Jinak se ovšem – pokud je mi známo – o synodu vyskytují pouze kusé zmínky, omezující se na konstatování, že se konal, i když literatury ke Stanislavu Pavlovskému již máme poměrně velké množství.

³⁷ Bartoloměj PAPROCKÝ z Hlohol a Paprocké Voly, *Zrcadlo slavného markrabství moravského, v kterémž jeden každý stav dávnost, vzácnost i povinnost svou vhlédá*, Olomucii: Apud Haeredes Friderici Milichtalleri, 1593, f. 204v–257v. K Paprockému, srov. především Irena HRABĚTOVÁ, *Erbovní pověsti v českých spisech Bartoloměje Paprockého z Hlohol*, Brno: MU, 1992; přehledně Pavel R. POKORNÝ – Pavel PALÁT, *Bartoloměj Paprocký a jeho význam v české heraldice*, Praha: pobočka Heraldika ČNS, 1979 (= *Documenta heraldica*, ř. II., sv. 1).

³⁸ Paprockého komentáře bychom mohli spíše označit za katecheze pro lid v českém jazyce, u některých artikulů totiž výslovně zmiňuje, že se týkají pouze kněží a vůbec je nekomentuje, a celková povaha jeho komentářů ukazuje, že nebyly určeny učenému publiku z řad duchovních. Vzhledem k prokazatelné církevní erudici většiny těchto textů (odkazy na církevní otce a další autority) je otázkou, zda byl Paprocký skutečně jejich autorem.

³⁹ Díky Willenbergerovým rytinám v Paprockého díle máme přehled i o znacích a možná i skutečných podobách špiček olomouckého kléru v roce 1592–1593.

⁴⁰ Stanislav Pavlovský klérus olomoucké diecéze, Kroměříž 13. X. 1591 – FASSEAU, *Collectio*, s. 62–63.

synody byl stanoven na úterý 12. listopadu, kdy se slavil svátek diecézních patronů sv. Kristýna a druhů, měla trvat ještě dva následující dny. Klérus se měl dostavit již o svátku sv. Martina, aby na druhý den mohl být v katedrále už ráno. Konvokační list byl podle staré zvyklosti vyvěšen *ad valvas* katedrály a hlavních olomouckých kostelů, brněnského kolegiálního kostela sv. Petra, byl zaslán diecézním i řeholním prelátům a prostřednictvím arcijáhnů byl sdělen děkanům a farářům.

5. PRVNÍ ZASEDÁNÍ SYNODY (12. LISTOPADU 1591)

V den zahájení sněmovního jednání, o patnácté hodině (která podle tehdejšího počítání odpovídá naší deváté hodině dopolední) svátku sv. Kristýna, se sešlo vyšší duchovenstvo, které máme v synodních aktech⁴¹ vypočítáno i co do osob, to znamená: kanovníci olomoucké kapituly,⁴² opati,⁴³ probošti,⁴⁴ představení jezuitských institucí,⁴⁵ představitelé men-

⁴¹ FASSEAU, *Collectio*, s. 119. Paprocký výčty rozšiřuje, ale je v tom veden hlavním záměrem svého díla, které je soupisové a genealogické, takže pro přehlednost uvádí např. všechny členy olomoucké kapituly, i když mnozí z nich se synodu zřejmě nezúčastnili.

⁴² Kapitulní děkan Melchior Pynesius z Pymu, probošt a brněnský arcijáhn Jan Štyrnský ze Štyrnu, olomoucký arcijáhn a oficiál Teodor Engels z Gymnichu, scholastik a brněnský kanovník Jan Jerger, kanovník senior Václav Chyba z Kovačova, Ulrich Rittmann, Lukáš Laetus, znojemský arcijáhn Kryštof Stredelius, Matyáš Strikovius, Jan Tarnavský z Tarnavské Vole, Jiří Sekera, brněnský probošt Petr Grodecký z Brodu, Ludvík Grodecký z Brodu, mořický farář Jan Martinů a kroměřížský probošt Albert Kosubius. Paprocký přidává ve svém výčtu olomouckého a vratislavského kanovníka Adama Landeka, olomouckého a pražského kanovníka Adama Lindu, budyšínského děkana Řehoře Leisentritha, litoměřického probošta Zbyňka Berku z Dubé (zvoleného v roce 1592 za pražského arcibiskupa), kanovníka Matěje Resche z Resbachu, poznaňského arcijáhna Martina Kolaczského, Eliáše Hovoru z Vyškova, Bernarda Edera, Jana Iwického z Iwičné, děkana pražské metropolitní kapituly Jiřího Bartolda Pontana z Breitenberku, Jana Pavlovského z Pavlovic, Maxmiliána z Pernštejna, Václava Medka z Mohelnice, Františka z Dietrichsteina, Ludvíka z Molartu, Jana Lobensteina a Georga Kremera. Ti zřejmě na synodu nebyli, i když byli olomouckými kanovníky, zřejmě nesídelními. O Pernštejnovi a Dietrichsteinovi pozitivně víme, že v té době studovali v Římě.

⁴³ Velehradský opat Ekkard ze Schwoben, hradištský Pavel Grünwald z Grünwaldu, loucký Sebastian Fuchs Badenský.

⁴⁴ Šternberský probošt Jan Rozenplut ze Švarcenbachu, který byl zároveň i brněnským kanovníkem a znojemským arcijáhmem a fulnecký probošt Jan. Paprocký přidává rajhradského probošta Kryštofa Soběkurského ze Soběkur, dále probošta u Věch sva-

dikantských řádů,⁴⁶ kanovníci brněnští,⁴⁷ čestní vikáři katedrály,⁴⁸ a děkani z olomouckého, brněnského, znojemského a opavského archidiaconátu.⁴⁹ Nižšího kléru, tedy farářů, kněží a kleriků bylo o něco méně než tři sta, a jejich jména nám tištěná synodální akta pochopitelně neposkytují. Synod začal biskupovou mší u hlavního oltáře katedrály, kdy mu kanovníci Strikonius a Martini sloužili jako jáhni spolu s dalšími, formulář byl vzat z votivní mše o Duchu svatém s připomínkou sv. Kristýna a druhů. Po pontifikálním požehnání biskup odložil v sakristii ornát, a oděn do pluviálu v červené barvě přešel k hlavnímu oltáři, kde usedl na faldistorium. Na evangelní straně v presbytáři zasedli olomoučtí kanovníci a představitelé jezuitského řádu, na straně epištolní ostatní představitelé vyššího kléru, v dolních řadách uprostřed děkani a mimo presbytář všichni ostatní kněží a klerikové. Tento podrobný popis synodních akt zde reprodukuji i proto, že se v Paprockého *Zrcadle* zachoval dřevoryt zobrazující stejný zasedací pořádek,⁵⁰ a vlastně by bylo možné identifikovat jednotlivé osoby.

Po úvodních modlitbách předepsaných římským pontifikálem a zpěvu hymnu *Veni Creator Spiritus* se všichni posadili na svá místa, a vyslechli si slavnostní protestaci velehradského opata, že by neměl být povinován účasti na synodním shromáždění, protože je prelátem exemtního řádu. Na to mu biskup odpověděl, že na synod jej nepovolal, ale láskyplně a otcovsky pozval, což opata uspokojilo a mohlo se přikročit k za-

---

tých na olomouckém Předhradí, a křížovnického probošta u sv. Hypolita poblíž Znojma.

⁴⁵ Provinciál Bartolomej Viller, olomoucký rektor Jan Werner, regent konviktu Leonard Ruben a teolog Hurtado Pérez.

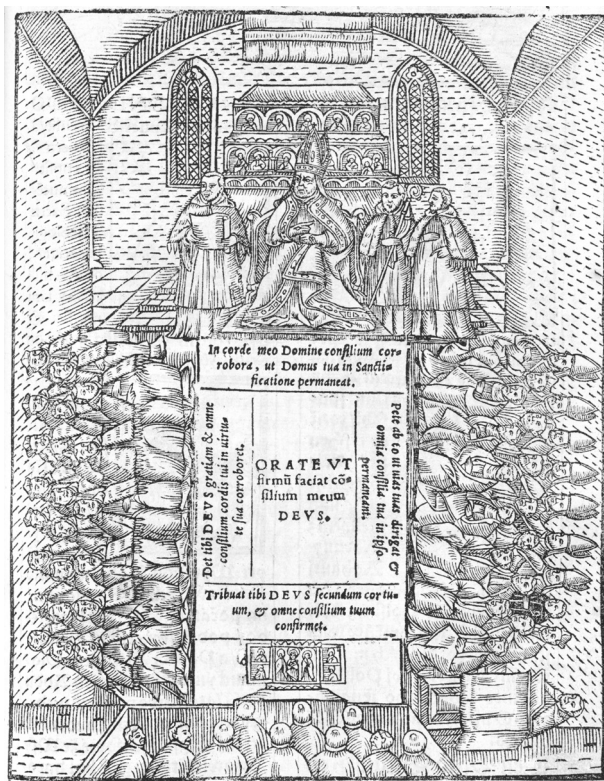
⁴⁶ Ludovicus Romanus, Hieronymus Jacobello, Jan Konrád Han, Dionýsius, Dominik a Jan Křtitel, dominikánští, františkánští a kartuziánští provinciálové, převorové a kvardiáni.

⁴⁷ Christin Neufferle a Jan Fischer.

⁴⁸ Kroměřížský kanovník Jan Schidlovinus a Michael Regulinus, na jehož místě uvádí Paprocký kroměřížského kanovníka Jana Konůpku alias Semelku.

⁴⁹ Paulus Brosiwius, Thomas Krentzius, Nicolaus Judex, Jan Stirnitzko, Edigius Faber, Leopold Caesar, Georgius Kosteletz.

⁵⁰ PAPROCKÝ, *Zrcadlo*, fol. 224r.; vyobrazení je reprodukováno na násl. straně. Paprockého *Zrcadlo* z roku 1593 přináší zřejmě jediné vyobrazení olomouckého diecézního synodu, které máme k dispozici. Vyobrazuje v katedrále sedícího biskupa Stanislava Pavlovského, po jehož levé ruce jsou členové olomoucké kapituly, naproti nim sedí přítomní řeholní preláti a představení, v lodi kostela jsou členové nižšího diecézního kléru. Doprovodné nápisy prostřednictvím biblických citátů oslavují synod jako projev Boží moudrosti.

hajovací biskupově řeči.⁵¹ V ní připomněl předpis každoroční diecézní synody i pravidelných vizitací diecéze, které ovšem nemohly být jeho předchůdci ani jím samotným uskutečňovány, a stručně promluvil o významu tridentského koncilu, přičemž zároveň uvedl řeč kapitulního děkana Pynesia.

Pynesius vystoupil hned po biskupovi na kazatelnu naproti svatostánku⁵² a pronesl poměrně dlouhou chvalořeč na tridentský koncil,

⁵¹ Úvodní Pavlovského alocuci reprodukuje synodální akta (FASSEAU, *Collectio*, s. 65–67); text reprodukuje v originále i v českém překladu PROCHÁZKA, *Stručný životopis*, s. 104–110.

⁵² Kazatelna je jasně patrná i na vyobrazení u Paprockého. PROCHÁZKA, *Stručný životopis*, s. 110 chápe nesprávně výraz „consensa cathedra ex opposito ciborii collocata ... orationem habuit“ jako „na kazatelnu vystoupil a před vystavenou velebnou Svátostí ... řeč měl.“

adresovanou biskupu Pavlovskému a všem shromážděným.⁵³ Po něm vystoupil první synodální promotor kanovník Jan Jerger, který pronesl slavnostní „*Praefatio*“, tedy synodální předmluvu či úvod, obsahující formální zveřejnění tridentského koncilu v olomoucké diecézi:⁵⁴

[...] abychom jako pohotoví synové církve poslechli příkazu Nejvyššího Pontifika Pia IV. blažené paměti, na tomto našem prvním synodu,⁵⁵ k větší slávě Boží, spásě nás všech a pro šíření svatého pravověrného náboženství [...] svatě a uctivě veřejně přijímáme a myslí zahrnujeme posvátný ekumenický a všeobecný koncil tridentský [...] Vám všem přítomným, kteří jste byli svatě a nábožně vyzváni a spolu s námi jste s takovým přijetím souhlasili, jakož i ostatním, kteří zde přítomni nejsou, předkládáme, promulgujeme, uvádíme do užívání a zveřejňujeme kánony a dekrety tohoto posvátného ekumenického tridentského koncilu [...]

Preface dále obsahuje odkaz na jeden z posledních výnosů koncilu o zachovávání koncilních dekretů,⁵⁶ přičemž při problémech se zachováváním koncilních předpisů má biskup hledat pomoc a radu u apoštolského nuncia na císařském dvoře nebo u samotného papeže. Po skončení četby synodní preface a oficiálním přijetí koncilu byla na pokyn biskupa přečtena první synodální konstituce⁵⁷ o vyznání víry. Po jejím přečtení všichni poklekli a druhý synodní promotor, olomoucký kanovník Jiří Sekera z Písnic přečetl tridentské vyznání víry předepsané Piem IV.⁵⁸ Všichni účastníci synodu, biskupem počínaje, pak jednotlivě s rukou na Písmu přísahali na toto vyznání víry slovy „*Sic me Deus adiuvet et haec sancta Evangelia*“.

⁵³ Pynesiova *Oratio*, ed. FASSEAU, *Collectio*, s. 67–74.

⁵⁴ FASSEAU, *Collectio*, s. 74–76.

⁵⁵ Zmínka o tom, že se jedná o první synodu („in hac nostra prima Synodo“), je velmi zajímavá. Myslí se tím zřejmě první synoda po Tridentinu, čímž se dává najevo, že synoda konaná v roce 1568 vlastně synodou ani nebyla, není o ní ostatně žádná zmínka ani v dalších synodních člancích. Je tedy otázkou, zda bylo upuštěno od jejího publikování připravovaného v roce 1584 záměrně, a zda ji vůbec počítat mezi skutečné diecézní synody. Další možností by byla interpretace slova „první“ ve vztahu k episkopátu Stanislava Pavlovského.

⁵⁶ CONC. TRID., Sess. XXV, *Decr. de recipiendis et observandis decretis concilii* (COED 798); čes. HRDINA, *Dokumenty*, s. 285–286.

⁵⁷ Ve vydání synodálních akt jsou jednotlivé články v nadpise označeny jako „Caput“, v doprovodném textu, který je v oficiálním vydání vyznačen petitem, je ovšem jasně použito termínu „constitutio synodalis“, který mi připadá v tomto kontextu přesnější. Na jiných místech se ovšem také mluví o kapitolách synodálních statut (*caput III. statutorum synodaliū*).

⁵⁸ Pius IV., bula *Iniunctum nobis*, Řím 13. XI. 1564 – srov. HRDINA, *Dokumenty*, s. 306–309.

Po tomto zřejmě dosti dlouhém obřadu následovalo čtení druhé synodální konstituce, která se týkala heretických a zakázaných knih. Klerikům se předepisovalo, aby u sebe pod trestem exkomunikace *la-tae sententiae* nedrželi knihy ze seznamu prohibit vydávaných Sv. Stolicem, arcijáhni měli při vizitacích důkladně prohlížet kněžské knihovny, v nichž se kromě jiného měl nacházet i výtisk seznamu Indexu zakázaných knih a exemplář buly Pia IV. o indexu zakázaných knih,⁵⁹ kterou konstituce integrálně reprodukuje.

Po přečtení druhé konstituce i papežské buly se biskup zeptal všech přítomných, zda souhlasí, aby se první sezení diecézní synody zakončilo. Katedrálou zaznělo sborové *Placet*, načež biskup oznámil zahájení druhého zasedání následujícího dne ráno, při zaznění zvonů. Ještě před tím, než se shromáždění rozešlo, určil synodální soudce, jmenované veřejně kancléřem, totiž kapitulního děkana Pynesia, arcijáhna a oficiála Štyrnského a kanovníka Oldřicha Rittmanna, doktora obojího práva. Po tomto posledním aktu se všichni rozešli.

6. DRUHÉ ZASEDÁNÍ SYNODY (13. LISTOPADU 1591)

Za zvuku zvonů se ráno v katedrále shromáždili všichni, kdo tam byli i předešlého dne, a jednání bylo zahájeno slavnou mší kapitulního děkana Pynesia, po níž ze sakristie vyšel v pluvíálu a s pontifikáliemi biskup Pavlovský, následovaný preláty, a zaujali svá obvyklá místa. Po hymnu *Veni Creator* a dalších obřadech předepsaných Pontifikálem následovala promluva jezuita Leonarda Rubena, teologa a regenta olomouckého semináře (konviktu), která se týkala pastýřského úřadu a kněžské důstojnosti.⁶⁰

Po této učené promluvě kancléř na příkaz biskupa přečetl a promulgoval devět synodálních konstitucí (3–11), jejichž tématem byla bohoslužba a udělování svátostí. První tři se týkaly mše a vybavení kostela: kněží mají před sloužením mše zpytovat svědomí, mají se zpovídat alespoň jednou za měsíc, aby mohli mši sloužit často, uctivě dodržovat liturgické předpisy, být pečlivě oděni do liturgických rouch a chovat se při slavení mešní oběti vážně, s úctou a zbožností. Liturgické úkony nemají

⁵⁹ PIUS IV., bula *Dominici gregis custodiae*, Řím 24. III. 1564 – ed. *Bullarium*, VII, (vyd. 1862), s. 281–282. Bula je v synodálních aktech špatně vročena, do roku 1563.

⁶⁰ FASSEAU, *Collectio*, s. 81–87.

odbyvat; pozornost je věnována řádnému provádění znamení kříže, které se při slavení mše velmi často opakovalo. Následují podrobné předpisy o čistotě kostela, parament, a vůbec liturgického vybavení. Další dvě konstituce (6–7) se zabývaly modlitbou breviáře, kdy je zdůrazňována povinnost klerika řádně se modlit hodinky, svátosti a svátostiny udělovat podle diecézní agendy,⁶¹ a modlit se podle Římského breviáře Pia V.,⁶² a ne podle starého breviáře vydaného biskupem Thurzem, který má ostatně v diecézi snad jen 10% kněží, a biskup se stará i o vydání diecézních proprií. Po přečtení této konstituce žádal velehradský opat, aby se směl on i jeho bratři do doby, než bude zajištěno vytištění cisterciáckého breviáře, modlit breviář římský, neboť podle konstituce Pia V. o zavedení římského breviáře⁶³ ty řády, které na to mají nárok a jimž to Sv. Stolec povolí, budou mít breviář vlastní. Toto povolení synod opatovi bez problémů udělil.

Zbylé konstituce druhého synodálního dne byly věnovány nejprve kázání slova Božího, kdy kromě předpisů o ortodoxnosti kázání je zaváděna i povinnost, aby o nedělních kázáních a v postě alespoň část kázání byla věnována křesťanské nauce, pro výuku jsou jmenovány jak Tridentický katechismus, tak katechismus sv. Petra Kanisia, a mají být v kostelech vyučovány vždy večer (*circa Salve*) alespoň v době postní. Devátá konstituce se týká udílení svátostí, kdy byli kněží nejprve vyzýváni, aby se vyvarovali simonie, aby užívali předepsaných liturgických knih a formulací, aby udílení svátostí doprovázeli vhodnou katechezí, aby vedli křestní a oddací matriky. Zpověď neměli kněží přijímat hromadně, ale měli jí naslouchat jednotlivě, ne v různých skrytých místech kostela (za oltářem, v zapadlých částech kostela), ale na místě k tomu určeném, zejména v případech zpovědí žen. Důraz byl kladen i na jurisdikci faráře, která neměla být porušována. Desátá konstituce mluví krátce o svatých olejích, které si faráři mají vyžádat od arcijáhnů ve velikonočním oktávu, a nemají pro ně posílat děti, ale aspoň kostelníka, když už není dostatek

⁶¹ Biskup zařídil její vydání v letech 1585–1586. První díl agendy byl určen pro slavení svátostí (*Agenda seu modus administrandi Sacramenta secundum ritum cathedralis ecclesiae Olomucensis, ad usum eiusdem dioecesis*, Krakov, 1585), druhý popisoval ostatní ceremonie (*Agenda Caerimonialia secundum ritum cathedralis ecclesiae Olomucensis, ad usum eiusdem dioecesis*, Krakov, 1586). Srov. JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, s. 323–326.

⁶² Dostatečný počet exemplářů breviáře a jejich dopravu do Olomouce měl zajistit na své náklady biskup.

⁶³ Pius IV., bula *Quod a nobis postulat*, Řím 9. VII. 1568 – ed. *Bullarium*, VII, (vyd. 1862), s. 685–688.

kleriků. Jedenáctá konstituce se týkala předpisů o přijetí putujících kněží (*sacerdotes peregrinos*), kteří nejsou vybaveni doporučujícím dopisem svého ordináře.

Po čtřebě těchto devíti konstitucí bylo za obvyklých ceremonií toto synodální zasedání ukončeno a stanoven termín třetího zasedání na devátou hodinu následujícího dne.

7. TŘETÍ ZASEDÁNÍ SYNODY (14. LISTOPADU 1591)

Zahajovací mši posledního synodního zasedání sloužil pontifikálně Jan Rozenblut ze Švarcenbachu, probošt kláštera augustiniánů-kanovníků ve Šternberku,⁶⁴ po ní brněnský probošt Petr Grodecký zazpíval podle předpisů Pontifikálu evangelium a biskup zanotoval hymnus *Veni Creator*. Následovala promluva kapitulního arcijáhna a oficiála olomoucké kurie Theodora Engelse, zaměřená tematicky na církevní disciplínu.⁶⁵

Tématika promluvy byla zároveň i hlavním tématem třinácti synodálních konstitucí (12–24), čtených následně biskupským kancléřem. Poslední z nich je věnovaná synodálním konstitucím, které měly být vydány tiskem, aby je mohl mít každý klerik diecéze u sebe. Arcijáhni, „kteří jsou kvůli účasti na pastorační péči právem zvaní „oči biskupů“, byli pověřeni, aby zachovávali starý zvyk diecéze a vizitovali jim svěřené okrsky, a to pod kanonickým trestem zbavení úřadu.

Na závěr pronesl biskup sedící na faldistoriu vzcnou latinskou závěrečnou řeč (*peroratio*), v níž použil působivě obrazu olomoucké církve jako loďky na moři, která získala svůj kompas v přijetí naukových a reformních dekretů Tridentina a diecézních statut, takže bude moci s plachtou víry proplout všemi bouřemi a protivnými větry. Synoda tak byla ukončena a všichni faráři se dali zapsat u svých arcijáhnu nebo děkanů (nahlásili jim jména a příjmení, farnost v níž působí anebo

⁶⁴ Rozenblut (asi 1550–1602) je známý především jako autor kancionálu, který začal připravovat krátce po synodu, v roce 1593, a vydal jej v roce 1601 v Olomouci u Jiříka Handla pod názvem *Kancionál, to jest sebrání zpěvů pobožných, kterých k duchovnímu potěšení každý veřejný křesťan na výroční svátky i jiných svatých památek i časy užívati může*. Rozenblutovo dílo bylo až do vydání Šteyerova kancionálu v roce 1683 nejrozsáhlejším českým katolickým zpěvníkem. Srov. např. Vilém BITNAR, *Postavy a problémy českého baroku literárního*, Praha: G. Franzl, 1939, s. 133–173.

⁶⁵ Její text reprodukuje opět synodální akta: FASSEAU, *Collectio*, s. 98–105.

jiné místo), klérus celé diecéze byl ještě z biskupova nařízení obdařen čtyřicetidenními odpustky a pozván na oběd.

STRUČNÉ ZHODNOCENÍ SYNODU Z ROKU 1591

Tento zběžný přehled průběhu synodu si vyžaduje alespoň stručného zhodnocení. Nejprve je třeba konstatovat, že kromě samotných synodálních akt a Paprockého líčení se zatím nepodařilo nalézt další relevantní prameny týkající se synodu.⁶⁶ Sama akta jsou ovšem poměrně podrobná: kromě preface a vlastních konstitucí obsahují i pět obsáhlých kázání pronesených na synodu a popisují alespoň hlavní rysy průběhu synody.

Další charakteristikou synodálních akt je jejich zřejmá provázanost s texty tridentského koncilu, na něž je na mnoha místech přímo odkazováno v tištěných marginálních poznámkách. Velmi zajímavou skutečností je i jmenování tří synodálních soudců, které využívá ustanovení Tridentina.⁶⁷ Koncil předepsal, aby na provinčních a diecézních synodách byli ustanoveni alespoň čtyři synodální soudci, které by v případě potřeby mohla římská kurie nebo nuncius delegovat pro řešení případů v jednotlivých diecézích, aby se přenesením do Říma řešení případů neprotahovalo.⁶⁸

Zcela zásadní roli ovšem hraje tato diecézní synoda v přijetí tridentských dekretů a vůbec celého koncilu, které je v tomto případě formální a naprosto jasné, i když zůstává evidentně omezené na moravské katolické duchovenstvo, recepční preface zřetelně říká: „[...] námi [jde o biskupa], našimi nástupci, jakož i veškerým klérem naší diecéze, soudně i mimosoudně, svatě a neporušitelně od nynějška bez jakéhokoli otálení zachovávat [...]“.⁶⁹ Nemáme žádnou zmínku o účasti nekatolických duchovních, a je pravděpodobné, že synod byl jak biskupem a klérem,

---

⁶⁶ Například souhrnná olomoucká kronika vydaná Dudíkem si k roku 1591 všímá tří věcí: skutečnosti, že biskup Pavlovský 23. ledna posvětil pro Olomouc tři zvony, množství obilí, a mimořádného úkazu na nebi dne 6. září – *Olmützer Sammel-Chronik vom Jahre 1432 bis 1656*, ed. Beda Dudík, Brünn: Rohrer, 1858, s. 40.

⁶⁷ CONC. TRID., Sess. XXV, Decr. de ref. cap. 10 (COED 791); čes. HRDINA I. A., *Dokumenty...*, s. 273–274.

⁶⁸ O tom podrobněji Wilibald Maria PLÖCHL, *Geschichte des Kirchenrechtes*, IV, Wien – München: Herold, 1966², s. 366.

⁶⁹ FASSEAU, *Collectio*, s. 75–76.

tak i moravskou společností vnímán jako čistě vnitrocírkevní záležitost katolického kléru.

Synoda z roku 1591 byla poslední synodou konanou v olomoucké diecézi. O konání synody uvažoval Pavlovského nástupce, kardinál František z Dietrichsteina, zřejmě pouze ve velmi mlhavé perspektivě, jak je patrné z jeho relace ad limina z roku 1636, tedy ze závěrečného roku jeho episkopátu.⁷⁰ Píše v ní, že poté, co byly uspořádány světské a majetkové poměry v jeho diecézi, začal opětovně vyvíjet snahy o realizaci usnesení Tridentského koncilu a nařídil generální vizitaci celé diecéze, „aby se při ní poznaly nedostatky kléru i lidu a abych mohl přinést vhodné léky skrze bezprostředně následující synodu“. Generální vizitace, kterou začal kardinál částečně osobně a částečně prostřednictvím delegovaného vizitátora, však kvůli válečným událostem i kvůli moru nemohla být dokončena.

Podobně se ve svých relacích ad limina o zamýšleném synodu vyjadřuje i další olomoucký biskup, z jehož doby máme zachovány relace ad limina, Karel II. z Liechtensteinu-Castelcornu.⁷¹ Ve svých relacích ad limina, pravidelně podávaných papeži a Kongregaci Koncilu prostřednictvím prokurátorů⁷² opakovaně zdůvodňuje, proč se synod nemohl konat, obvykle prostřednictvím takřka totožných vyjádření, prepisovaných každých pět let s mírnými změnami. V roce 1675 píše, že se synod nemohl uskutečnit mj. i kvůli sporům s exemptními řeholníky a jimi jmenovanými faráři, roku 1682 mluví o moru a uherských povstáních, roku 1685 o tureckých válkách. Poslední z jeho relací, podaná v roce 1693, představuje jakýsi „biskupský testament“ zaslaný do Říma, a její text

⁷⁰ Relace byla podána olomouckým kanovníkem Lustrierem na místě již zesnulého kardinála. K relacím kardinála Dietrichsteina, naposledy Tomáš PARMA, „Modernus Olomucensis dioecesis meae status. Le visite ad limina del Francesco cardinale Dietrichstein, vescovo di Olomouc (1570–1636) e le sue relazioni sullo stato della diocesi,“ *Römische Historische Mitteilungen* 50 (2008): 335–382, DOI:10.1553/rhm50s335.

⁷¹ K osobě tohoto biskupa, srov. nedávno vydaný dvoudílný katalog výstavy: Karel z Liechtensteinu-Castelcornu (1624–1695): *Olomoucký biskup a kníže střední Evropy*, ed. Ondřej Jakubec, Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2019; Karel z Liechtensteinu-Castelcornu: *Místa biskupovy paměti*, ed. Rostislav Švácha – Martina Potůčková – Jiří Kroupa, Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2019. Oba svazky existují i v anglické jazykové mutaci.

⁷² Pro celkové zhodnocení relací ad limina biskupa Karla II.: Tomáš PARMA, „Návštěvy ad limina olomouckého biskupa Karla II. z Liechtensteinu-Castelcornu a jeho zprávy o stavu diecéze,“ *Studia theologica* 19, č. 4 (2017): 141–159, DOI: 10.5507/sth.2017.078.

je nejobsáhlejší.⁷³ Biskup mluví o tom, že nemohl organizovat diecézní synod, ale že ustanovil generální vizitaci celé diecéze, kterou mají vykonávat rurální děkani každý ve svém děkanátu alespoň jednou za rok, protože sám ji nemůže vykonat. Mluví o různých důvodech a opakuje při tom důvody z předešlých relací: spory s exemptními řeholníky, kteří se nechťejí nechat vizitovat, časté tajné příchody slezských a uherských nekatolických duchovních, kteří by mohli zneužít nepřítomnosti farářů během synodu v jejich farnostech k hlásání nekatolické víry, uherské rebelie i turecké války, i skutečnost, že svolání synodu by se muselo vykonat se souhlasem světské moci, což považuje za nehodné. Až bude s Boží pomocí nastolen mír a pokoj v jeho diecézi, a až budou faráři znovu poslušni svého biskupa, slibuje kardinálům Kongregace koncilu „podle milostivého úmyslu Jeho Svatosti svolat synodu a co by bylo třeba opravit či potrestat, ze všech sil mou pastýřskou péčí budu pracovat na tom, abych to účinně uvedl ve skutek.“

Tyto texty ze 17. století jasně ukazují, že i ti z biskupů, které bychom mohli označit za reformní pastýře potridentského katolicismu, i přes pokyny z Říma více než váhali se svoláním diecézní synody a že si byli vědomi, že svolání není především z důvodu komplikovaného vztahu ke světské moci fakticky proveditelné. Nejinak tomu bude v následujících dvou staletích, a – na rozdíl od české církevní provincie – se na Moravě nic nezmění ani po uzavření konkordátu z roku 1855, který biskupům zajišťoval právo konat provinční a diecézní synody: moravská církev bude muset čekat až do začátku 20. století, aby slavila první diecézní synodu, která však zůstane spíše ojedinělým jevem.⁷⁴ Provinční a diecézní synody, jejichž prostor byl z legislativního hlediska výrazně omezen

⁷³ Relace je editována: Tomáš PARMA, „Biskup Karel z Lichtensteinu-Castelcornu a správa moravské církve v závěru 17. století,“ in Jakubec, *Karel z Lichtensteinu-Castelcornu*, s. 75–98:92–98; text o synodě na s. 94–95.

⁷⁴ Šlo o první synodu brněnské diecéze, která se odehrála v roce 1909; v této diecézi byla slavena synoda ještě v roce 1934. V olomoucké arcidiecézi se provinční ani diecézní synody neslavily, byly v jisté míře nahrazeny velehradskými unionistickými kongresy v letech 1907, 1909, 1911, 1921, 1922, 1924, 1927 a 1932. Skrytá církev uskutečnila svůj sněm v prosinci 1970 v Kobeřicích, v letech 1997–2005 se konal plenární koncil katolické církve v ČR (bez valného dopadu), v letech 2013–2015 se odehrála „malá kněžská synoda“ v diecézi ostravsko-opavské. Srov. Damián NĚMEC, „Diocesan Synods in the Czech Lands – an Unused Instrument?,“ *Revue církevního práva* 37 (2021), č. 2 (83): 11–31. K plenárnímu sněmu: Ignác Antonín HRDINA, „Patnáct let od ukončení plenárního sněmu katolické církve v České republice,“ *Revue církevního práva* 36 (2020), č. 2 (79): 85–90.

podrobnými normami univerzální kanonické legislativy (tedy vydáním Kodexů kanonického práva v roce 1917, 1983 a 1990) a z hlediska pastoračního vznikem biskupských konferencí ve 20. století, se staly zbožným přáním církevní legislativy. Soudobá výzva papeže Františka, která chce církev přivést k „synodálnímu procesu“, dává synodalitě novou šanci ve zdůraznění rozměru komunikace napříč celou Církví, která prochází napříč její možná příliš hierarchizovanou strukturou.

**The Synods of the Diocese of Olomouc in the sixteenth Century
and the Reception of Decrees of the Council of Trent**

Keywords: Synod; Diocese of Olomouc; Council of Trent; Stanislav Pavlovský of Pavlovice; 1568; 1591; Reception

Abstract: The article examines the Olomouc diocesan synods of the sixteenth century, which were dedicated, after the Council of Trent, to the acceptance of its decrees within the environment of the Moravian clergy. The synod, organised after the end of the council negotiations of Bishop Vilém Prusinovský in 1568, accepted the council decisions only in terms of the content. Nothing was printed against the decision at the time. Another diocesan synod was finally organised in 1591 by the Olomouc bishop Stanislav Pavlovský of Pavlovice. This synod formally accepted the decision of the Council of Trent in its integrality. Due to the circumstances, however, the organisation of the synods did not become a rule in the Moravian Church; this synod was consequently the last diocesan synod in the Olomouc diocese until present time.

doc. Tomáš Parma, Ph.D. et Ph.D.
CMTF UP
Univerzitní 22
711 11 Olomouc
tomas.parma@upol.cz